

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Tale

ved

Selskabet for Efterslægtens

aarlige Hoitid

den 4de Marts 1869

af

C. St. A. Bille.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhlé.

1869.

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

Selskabet for Efterslægten stiftedes den 4de Marts 1786 og har saaledes tilbagelagt et Tidsrum af tre- ogfiirsindsthye Aar. Toogfiirsindsthye Gange er dens Stiftelsesdag vendt tilbage og feiret, som vi nu atter feire den i dette Dieblif, med Sang og Tale.

Treogfiirsindsthye Aar! En forsvindende Draabe i Tidens uendelige Ocean, en ringe Deel af de Aartusinder, som allerede omfatte Menneskeslægtens travle Færden paa denne Klobe, men et langt, langt Tidsrum efter det menneskelige Livs almindelige Maalestok, strækkende sig vidt ud over det Spand, der forundes de fleste Dødelige til deres Vandring fra Buggen til Graven. Treogfiirsindsthye Aar! Tanken gjennemfarer dem som et Lyn, den sætter med eet Spring hen over denne Afstand og dvæler ikke ved alt det, den rummer i sig af Møie og Bedrift, af Lidelse og Seir, af Kamp og Fremmskridt. Den lette Fantasi maa holdes fast og tvinges til at udmale,

hvorledes det da saae ud i Verden for treogfirsinde-
thve Aar siden, og under hvilke Vilkaar den Virksom-
hed begyndte, til hvis Ære vi her ere samlede.

Vort Selskabs Stiftelsesdag falder sammen med
en Dag, der er betydningsfuld for snart det halve
af en Verdensdeel. De forenede nordamerikanske
Fristater stiftede hvert fjerde Aars 4de Marts deres
øverste Bestyrelse, og idag, for saa Timer siden, har
den attende i Rækken af de Forenede Staters Præ-
sidenter, General Ulysses Grant, en af Heltene fra
den gigantiske Borgerkamp, under Millioners Sublen
afløst Andrew Johnson, den myrdede Lincolns Efter-
følger, som den øverste Styrrer for de næste fire Aar
af, hvad man til en vis Grad nu kan kalde Verdens
mægtigste Statssamfund. Nu vel, for treogfirsinde-
thve Aar siden havde dette Statsamfund, der er
vokset med saa rivende Hast og tildeels har suget sin
Næring ud af det overfyldte Europa, neppe endnu be-
gyndt sin selvstændige Tilværelse. De fordums engelske
Koloniers Uafhængighedskamp var tilende, Freden i
Versailles havde 1783 godkjendt deres Bøsrivelse fra
Moderlandet, men det var først den 17de September
1787, at Unionsforfatningen underskrevs af de For-
enede Staters første Præsident, George Washington.
Dette store Navn, der for vore Dine har en saa
forældet Klang, var nyt og friskt for den Slægt, som
lagde Grunden til vort Selskab, en Gjenstand for

dens daglige Samtale, Personliggjørelsen af mange af Tidens høie, ædle og frie Tanker.

I vor egen Verdensdeel fører Aarstallet 1786 os tilbage hiinsides den indholdsrige Begivenhed, der for vor Betragtning danner den adskillende Kløft mellem det Gamle og det Nye. Den franske Revolution, fra hvis rige, men af Blodstrømme nættede Jordbund næsten al vor Tids Væxt er spiret frem, dæmrede dengang endnu i Horisonten, synlig alene for de Faa, der evnede at tyde de dunkle Tegn. Kong Ludvig den Sættende sad sikker og tryk paa sin Throne med hele den fra hans Forgjængere nedarvede, næsten guddommelige Magt. Ved hans pragtfulde Hof i Versailles og ved Maria Antoinettes kunstlede landlige Fester i Trianon var Alt Lys og Solkin. Revolutionens mægtige Kræfter slumrede, de skulde først vækkes, da Enevoldskongen i Februar 1787 indkaldte Notablerne. Den store og mægtige Mand, der for en Stund skulde løstes af Tidsaanden til en svimlende Høide af Magt for derpaa at styrtes ned og ende sit Eventyrliv paa St. Helenas Klipper, gjærede endnu uden Aneelse om sine Evner og sit Kalb. Napoleon var dengang endnu kun en ung Sekondlieutenant, neppe undsluppen fra Skolen i Brienne.

I Tydskland, dengang endnu deelt i en Hædelighed af Stater, havde Preussen begyndt den Bane,

hvis Fortsættelse skulde blive saa fordærvelig ogsaa for os. Paa dets Throne sad endnu Frederik den Anden, den store Røver, Indvieren af den Politik, der har beriget Preussen med alle Naboers Gods. Gammel og affældig var han bleven, Seirherren fra Syvaarskrigen, den kronede Filosof og digtende Monark, men endnu regerede han Preussen med sin Knykkestof, og først i August 1786 lufkede han sine Dine. I Østerrig regerede endnu Menneffevennen Joseph den Anden, bejjælet af høie Ideer og rede til Kamp mod alle onde Magter, men uden den rette Evne til at levendegjøre de første og beseire de sidste. Hans Moder, Keiserinde Maria Theresia var nylig død, efterat hun i Forening med Frederik den Anden af Preussen og Catharina den Anden af Rusland havde udført den første af Polens tre skjændige Delinger. Tydsklands Literatur var dengang ikke i den Grad som senere bleven Gjenstand for dansk Beundring og Efterlignelse, men de nye Stjerner havde dog begyndt at vise sig. Klopstock, der ikke længe i Forveien havde tilbragt nogle Aar i Kjøbenhavn, levede i Hamborg med en dansk Titel og en dansk Pension. Göthe, som havde været nær ved at tabe sig i weimarst Statsstyrelse, foretog i 1786 som syvogtrediveaarig Mand sin første Reise i Italien, der førte ham tilbage i Digtekunstens Arme. Og Schiller, der var ti Aar yngre, havde just skjænket Verden

sine første Mesterværker, han sad nu i 1786 i Leipzig, ivrig beskæftiget med „Don Carlos“.

I vort Naboland Sverig regerede Kong Gustav den Tredie, Musernes og Gratiernes Ven, Beskytteren af den Bellmann, hvis glade Sange ere gledne gennem et Aarhundrede uden at have tabt noget af deres Ungdommelighed. Det var en lys og lykkelig Tid, hvor Glæden raadede, og hvor Ingen tænkte paa de tunge Dage, som skulde komme. Det gamle Intrigue-spil af Rusland med vorelviis at støtte Danmark imod Sverig og omvendt havde dengang sin rette Blomstringstid, og Kong Gustav den Tredie besøgte i 1787 vort Hof under et forgjæves Forsøg paa at rive Danmark løs fra dets traktatmæssige Forbund med Rusland.

Og nu i vort eget Fædreland! Det var dengang ikke indskrænket til faa snevre Grændser som nu, men omfattede fra Elben til Nordkap eet Rige, den dansk-norske Stat. Kun fjorten Aar — et kortere Tidsrum end det, der stiller os fra den forrige Krig — vare forløbne, siden Struensee i 1772 var styrtet ved en af hele Landet billiget Hofrevolution. Kun to Aar var det siden, at den unge Kronprinds Frederik med en Indsigt og Energi, som gik langt ud over hans Aar, havde skudt det af Enkedronning Juliane Marie beherskede guldbergske Ministerium tilside, og bemægtiget sig den kongelige Magt, som den affindige

Christian den Syvende ikke formaaede selv at udøve. Meget af det, til hvilket vi af den nulevende Slægt see tilbage som til noget Eldgammelt, var dengang endnu ikke født til Verden; mange af de store og følgerige Fremfærd, som det attende Aarhundrede henimod sit Endeligt gav i Arv til vort Sædel, vare dengang endnu i deres første Undfangelse. Naar vi tale om det attende Aarhundredes sidste store Gjerninger, tænke vi først og fremmest paa de store Landboreformer, som Kronprinds Frederik gennemførte med Bistand af Neventlow, Bernstorff og Colbjørnsen, og ved hvilke den af Staten og Godsherren i Førelse trælbandne Landalmue hævedes til borgerlig Frihed og økonomisk Selvstændighed. Den store Landbocommission, af hvis Arbeide disse Fremfærd fødtes, er yngre end Stiftelsen af vort Selskab; den nedfattes først i August 1786. Thaarups og Storms Sange, der skyldte Efterslægtselskabets Tilskyndelse og Opmuntring deres Liv, gif netop ud paa at forherlige de Fredens store Bedrifter, som betegnede næsten hvert Aar af hiin indholdsrige Tid. Frihedsstøtten paa Vesterbro, dette skjønne og næsten enestaaende Mindesmærke om virkelig og sand Enighed mellem Konge og Folk, om brudte Lænker og frigjorte Menneskesjæle, er først reist den 31te Juli 1792. En anden af Datidens betydningsfulde Love, den, ved hvilken Danmark gif foran hele den øvrige Verden

med Frihedens opløstede Banner, er ligeledes yngre end vort Selskab. Forordningen om Negerhandelens Afstæffelse er af 16de Marts 1792. Tiden var ikke blot gjenneutrængt af store Ideer, af høifindet Nidkjærhed for Oplysningens Fremme og Almeenvællets Udvikling, men havde ogsaa de materielle Evner til at give dem Liv og Virkelighed. Handelen og Skibsfarten bragte store Rigdomme til vort Land, samtidig med at Jordens Velstandskilder under Frihedens befrugtende Indflydelse vældede rigelig frem.

Gaae vi til det aandelige Liv, føres vi ligeledes tilbage til Navne, over hvilke de sundne Tider have fastet graanende Erværdighed, forsaavidt de ikke ere heelt udsleete i Erindringen. Ludvig Holberg havde dengang kun været død i toogtredive Aar, et kortere Tidsrum end det, der skiller vor Tid fra Jens Baggesens Død. Ewald var gaaet bort 1781, Bessel først 1785; Edvard Storm, der var den første Bestyrer af Efterslægten's Skole, levede kun til 1794. Johan Clemens Tode, den egentlige Stifter af vort Selskab, han, hvis raske Sang om „Vi Sømcænd gjør ei mange Ord“ er bevaret gennem Slægterne indtil denne Dag, var netop halvhundrede Aar gammel og havde endnu i tyve Aar den Glæde at see sit Værk udfolde sig. Den ældre Heiberg havde ikke naaet Trediverne, Jens Baggesen var ogsaa en toogtyveaarig Yngling. Adam Dehlenschläger var en sexaarig

Purk, og der var gaaet sex Aar efter Selskabets Stiftelse førend han i 1792 blev Discipel i dets Skole. Vi nævne det med berettiget Stolthed, at Danmarks og Nordens største Digter er udgaaet fra vor Skole, der hædres ved den hans Navn omgivende Glæds. Bernhard Ingemann var ikke født, for ikke at tale om den frodige yngre Digterflægt, der bærer vor Literatur i den første Halvdeel af dette Aarhundrede, og af hvilke de bedste endnu synge med unge Hjerter trods Aarenes Vægt. Og Thorvaldsen, for ogsaa at nævne denne vort Fædrelands Pryd, Marmorets Götthe — ja, han gif som den ubekjendte Billedstjærers lidet agtede Søn sin stille Gang fremad imod det store Maal, men saa langt var han endnu fra Berømmelsen, at han først i 1787 som syttenaarig Knøs vandt Kunstakademiets lille Sølvmedaille.

Saaledes var altsaa Tilstanden i vort Fædreland og i den større Verden, da for treogfirsindstyve Aar siden de Hædersmænd, der stiftede vort Selskab samledes til fælles Virken. De vare stærkt grebne af hele Tidens Aand og nidkjære i at udføre deres Gjerning. Ikke for sig selv vilde de arbeide, men for de kommende Tider, for de endnu ufødte Slægter, og saa vel begyndte de, at deres Arbeide er fortsat uforstyrret indtil denne Dag, stedsø optaget af nye kjærlige og trofaste Hænder, naar de gamle

fanst trætte ned. Deres Selskab var for Efterslægten, men blev tillige et Selskab af Efterslægten, altsom den ene Generation afløste den anden efter Naturens evige Orden. Forskjellige af de oprindelig stillede Formaal gik i Tidens Løb over i andre Hænder, overtoges af Staten selv eller blev ved de forandrede Forhold mindre nødvendige. Men Gæt var der, som uforandret holdtes fast: den Skole, hvis Lærlinge, Lærere og Benner nu her idag ere samlede for at mindes de første Stiftere, for at bringe Nutidens Efterslægts Hjilfen og Tak til Fædrene.

Hvad er der dog ikke skeet i det lange Tidsrum, paa hvilket vi kunne see tilbage! Hvilke Forandringer har ikke Verden undergaaet i hvre Udseende, i de Vilkaar, hvorunder Menneskene arbejde! Hvilke kæmpemæssige Begivenheder hæve sig ikke frem som Mærkepæle i denne brusende Strøm af Tid!

Den franske Revolution udfolder sig med alle dens rige indre og hvre Følger, tændende Frihedens Glædesblus over Landene, men atter udslukkende dem i Blod. I et fjerdedeels Aarhundrede rystes vor Verdensdeel af Krige, der ikke blot direkte tære paa Samfundenes bedste Kræfter ved at kræve Hundreder tusinders Liv og Førlighed og slugte tallose Millioner af Borgernes Sparepenge, men som aflede Tidens Tanke fra nyttig Idræt og derved standse mange Fremfribt. Den store Napoleon voxer frem af Be-

givenesshederne, tiltvinger sig et Verdensherredømme og bereder sig sit bratte Fald. Europa omskabes ved en lang Række af Overfald og Erobring, Krige og Fredsslutninger, indtil Wienertraktaterne gjøre deres afmægtige Forsøg paa at skabe en varig og sikker Ordning. For vort eget Fædreland falder i denne Tid sørgelige Begivenheder; Fredens og Velstandens Betsignelser afløses af bittere Ulykker som Flaadens Tab, Statsbankerotten og Løsrivelsen af Norge, af det Broderfolk, fra hvilket saa mange kraftige Elementer vare strømmede ind i vor nationale Karakter. Saa følger den hellige Alliances trostesløse, frihedsdræbende Tid, Frigjørelsen ved Julirevolutionen, en Snees Aar efter Februarrevolutionen med den vidunderlige, men desværre kortvarige Forhyngelse af Folkene, som betegner Aaret 1848. Sevnstides hermed gaaer den umaadelige Udvikling af den nye Verdens Stater, mægtig fremhjulpen ved Gulddopdagelserne i Kalifornien og Australien. Danmark fører i de tre Aar indtil 1850 sin lykkelige Kamp med det første slesvigholsteenske Oprør, saa følge de indre Forfatningskampe, de møjsommelige, men af Haabet oplyste Bestræbelsernes Aar indtil 1863, fulgte af den bittere Skuffelse i 1864 og Tabet endog af for Landets og Folkets Liv uundværlige Dele. Den store Krig mellem Østen og Vesten i Aarene fra 1854 til 1856, Italiens første Gjenfødsel ved Krigen i 1859 og

Opvæxt til fuld national Eenhed ved Garibaldis Bedrifter, Preussens og Østerrigs forte, men betydningsfulde Kamp i 1866, den store Borgerkrig hiinsides Atlanterhavet. Samtidig undergaaer Samfundslivet ved Udviklingen af de indre Kræfter en Forvandling, der med hvert Aaar synes at skabe en ny Verden. De mægtige Naturkræfter tages i Menneskets Tjeneste og tvinges ind i Maskinerne for at gjøre i et Nu Hændernes hidtil møjsommelige Gjering. Jernbaner, Dampskibe, Telegrafer bringe enhver Afstand til at forsvinde, knytte Folk og Lande, der før vare vidt adskilte, tæt og inderlig til hinanden, og selv gennem Havets ubekjendte Dybder bringer den elektriske Gnift sit Budskab, bogstavelig med Lynets Hastighed.

Og medens alle disse store Begivenheder have rullet sig op, medens alle disse Fremstrid ere gjorte, i Krigens som i Fredens Dage, har denne Skole trolig og udholdende fulgt sin Opgave, trofast røgtet sin eensformige daglige Dont. Følgende med Tiden i Valget af sine Midler, men uforstyrret af dens Verden i Betragtningen af Maalet, har den regelmæssig udført sin Gjering. Slægt er fulgt efter Slægt. Lærlingen er voxet op til selv at blive Lærer, Drengen er bleven Fader og har sendt sine Børn til det samme Sted, hvortil Minderne om hans egen Barndoms Læretid knyttede sig, ofte kan For-

bindelsen følges igjennem tre og flere Slægtfølger. Men skjøndt vi kunne see tilbage paa en saa lang Fortid, er der Intet ved vor Skole, som taler om Alderdom eller Forsald. Den staaer saa frisk og blomstrende som i sin ungdomsfriske Vaar, ledet saa vel som i sine bedste Dage, nydende almindelig Tillid. Den er bleven til det, som Fædrene ønskede, men neppe haabede at see virkeliggjort i en saa lang Fremtid. Den har virket til Betsignelse ved selv at give Mange Kundskab og Oplysning, ligesom den vel tør tilegne ogsaa sig en Andeel i den frisiudede og fædrelandste Land, der altid har udmærket Kjøbenhavns Borgerstand. Men den har tillige virket udad ved sit Exempel, og andre Skoler have i den fundet et Forbillede, en Tilskyndelse.

Gid den da maa vedblive at være ogsaa fremdeles som hidtil en virkelig Skole for Efterslægten. Gid den gode Tradition, som har baaret den, maa bevares usvækket i kommende Dage. Vore Fædres Gjerning hvilede paa den Grundtanke, at kun ved Slægternes Samvirken raades der Bød paa det menneskelige Livs korte Barighed og det enkelte Individ's svage Kræfter. De have saaet, for at vi kunne høste. Lad os da arbejde, for at en ny Efterslægt kan høste Frugten af vore Bestræbelser og tage i Arv fra os baade de samlede Skatte og Pligten til at forøge dem! (Der fremkaldtes de Disciple, der havde saaet Præmier eller Roes.)

Jeg lykønsker Eder, mine unge Venner, til den hæderlige Udmærkelse, der er bleven Eder tildeelt, og som I bør slette høit. Lad den være Eder en Opmuntring til fortsatte Anstrengelser for grundig og samvittighedsfuldt at anvende Eders Læretid, thi som I her lære Eder selv at være, saaledes ville I siden blive i Livets strengere Skole. Og I, de Belønnedes Kammerater, husker paa, at Veien til Udmærkelsen staaer aaben for Alle, at Enhver, som ærlig og udholdende vil, kan naae frem til det samme Maal.

Til Eder Alle retter jeg den Opfordring, at I ville mindes denne og lignende Høitidsdage og lade dem tage deres Plads blandt de gode Erindringer fra Skoledagene. Liderne skifte og kaste dem, der engang hørte sammen, langt fra hinanden, men i de fælles Minder have de bestandig et usynligt Kammeratskabets Bånd, der i gode og onde Dage knytter dem til hinanden. Jeg, hvem nu det hæderlige Hverv er tilfaldet at tale til Eder paa Høitidsdagen, har trofast bevaret i min Erindring det Indtryk, jeg som lille Dreng modtog, da jeg idag for enogtredive Aar siden første Gang bivaanede Efterlægtskolens aarlige Høitid. Jeg troer at kunne vidne om os, som dengang sad paa Skolens Bænke, at vi have bevaret Kjærlighed og Erkjendtlighed imod den. Lad denne Følelse ogsaa gjennemtrænge Eder, mine unge Venner,

og glemme I den stundom under det daglige Besvær, saa lad Høitidsdagen den 4de Marts falde den igjen tillive sammen med Taknemmeligheden imod den Række af fortjente Mænd, hvis udholdende Arbeide vi skyldte vor Skoles kraftige Liv.

